

САМУР

№ 7(352) 2021-йисан 30-октябрь

1992-йисан январдилаи акъатзава

Цийивилер

www.samurpress.net

КЪАРАБАГЪДИН ГЪВАДИН ВАРАР

И йикъара ви-
чиз Къарабагъ-
дин гъвадин
варар лугъзвай
Фуьзулида вири
дуньядиз талукъ
тир аэропорт кар-

дик кутуна. Цийи аэропорт Азербайжан Рес-
публикадин Президент Илгъам Алиева ва Туьр-
кия Республикадин Президент Режеб Таййиб
Эрдогъана ачухарна. Абур ина арадиз гъанвай
къулайвилерихъ галаз мукъувай таниш хъана.

Куьруь вахтунда – 8 вацран къене эцигнавай
аэропортдин лув гудай ва эвичдай зулуниин яр-
гъивал 3000 метр, гъаркъувал 60 метр я. Пер-
ронди 60 агъзур квадратметрдин чка къазва ва
ина 8 чъехи самолёт гъакъзава. Алай девирдин
къалубрив къадай инфраструктурадалди таъмин
хъанвай терминалди са сятда 200 кас ахъайдай
мумкинвал гузва. Вири эцигунар дуньядин
стандартрив къадайбур я. Гъавада гъерекат идара
ийидай минарада виридалайни цийи системаяр
туькълурнава. Аэропортда парцин конвейерар,
VIP залар, чъехи туьквенар, ресторанаар ва инсан-
риз къуллугъдай маса карханаар ава.

Исятда Зенгиланда ва Лачиндани вири дунья-
диз талукъ тир аэропортар эцигзава. Абуру реги-
он мадни вилик тухудай мумкинвилер гуда.

Мукъвал вахтара Фуьзули шегъерда гужалди
чарадан чилер къунииз талукъарнавай музей ва
Мемориал комплекс эцигда, абурун патав ла-
гъайтла, Гъалибвилдин парк кутада. Ругуд залдин
музейда Къарабагъда лугъз тежедай хътин вагъ-
шивилер авур эрмени чапхунчияр русвагъдай
экспонатар къватлда. Мемориал комплекс ше-
гъердин юкъва, вад гектардин чилерал эцигда.

РАКЪУН РЕКЪЕР ТУХУДА

Къарабагъдин
эрмени чапхун-
чийрикай азад
авунвай чилерал
цийи ракъун
рекъер тухун
къарардиз къа-
чунва. Алай вах-
тунда 47 километрдин Берде-Куьчерли-Тезе-
кенд рекъин проект туькълурнава. Ам къилиз
акъудун патал вири жуьредин къулайвилер
арадал гъанва.

Виридалайни яргъи рехъ Гъорадиздай Агъ-
бенддиз тухуда. И рекъин яргъивал 110,4
километр жеда ва ада Гъорадиз, Мержанлы,
Магъмудлу, Солтанлы, Къумлакъ, Минживан,
Бартаз, Агъбенд хътин 8 станция галкъурда.
Сифте яз Фуьзулидай Шушадиз 83,4 кило-
метрдин яргъивиле ракъун рехъ тухуда. И
йикъара ина топографиядин къвалахар къи-
лиз акъуднава. И рекъихъ Фуьзули ва
Шуша хътин къве станция жеда.

Гъа икI, Делимамедлидай Келбежер-
диз тухудай ракъун рекъин эцигунар
планин туькълурнава. И рекъин яргъи-
вал 88,4 километрдив агакъда. Цийи
рекъери регион куьруь вахтунда вилик
тухудай мумкин-
вал гуда.

И ЧИЛ ХАЙИ ДИГЕ Я

Мад атана бактавар зул

“САМУРДИН” 30 ЙИС ЖЕЗВА

ЧАЗ ХВЕШИЗВА

■ Играми редакция! Квехъ галаз
мукъувай алакъаяр авачтлани,
за «Самурдин» гзаф нумраар гъилик
ийиз къелзава ва къиметлу ивир хъиз
хуьзва. Заз газетар Хачмаз райондин
Агъязи хуьре яшамаш жезвай зи хай-
ибуру ракъурзава. Жув и хуьрий яз
шумуд йисар я за Тюменда къвалахиз.
Хуьруьз тайла газетар жува хутахза-
ва. Гъар нумра царни тутуна къелай-
далай къулухъ за абур дустарив вугуз-
ва. Гъа икI, ина «Самурдин» къелдайбур
къвердавай пара жезва.

И къилий лугъун хъи, Тюменда агъзур-
ралди лезгийар ава. Эхир вахтара Къуба
патая атанвайбур генани гзаф я. Чун
ватандивай яргъара жуван чIални мил-
ливал хуьз алахъзава. Ина чахъ медени-

ятдин меркез, чIал ва адетар хуьз куь-
мек гудай курсар, лезги мектеб ава. И
мектебда «Самур» газетдикай гегъенш-
диз менфят къачузва. Чна СтIал Сулей-
ман, Етим Эмин, Шагъ-Эмир Мурадов,
Муьзеффер Меликмамедов, Фейзудин
Нагъиев хътин чи сейли къелемэгълий-
рин са къадар ктабарни гъилик авунва
ва абур къелзава.

Эхиримжи гъилера за «Самур-
диз» са шумуд йис инлай вилик
къхъенай ва куьне а чар чапнай. И
гъилера зун квез чар къхъиз маж-
бур авурди гъам газетдин виликай
къвезмай 30 йисан юбилей, гъамни
Седакъет Керимовадин «Къайи рагъ»
фильм хъана. Чна а фильмдиз чи ме-
дениятдин меркезда чIехи экрандай

килигна ва мадни килигзава. Гъикъван
рикIериз эсердай, гъикъван метлебу,
гъикъван лезги халкъ вири дуньядиз
сейли ийизвай фильм я «Къайи рагъ».
Адаз килигайла чи гъиссерал са масакIа
звал атана, чи рикIер юзана, чи вилерал
накъвар акъалтна. Мад гъилера дамах-
на чна чи халкъдалди. Ругъ кутуна чак
фильмди. Гъавилай за жуван чирхчирар
тир цIудралди лезгийрин тIварцIихъай
Седакъет ханумдиз разивал къалурза-
ва. Чахъ «Самур» хътин газет, «Къайи
рагъ» хътин фильм ава лугъз хвешизва
чаз. Квез мадни чIехи агалкъунар хуь-
рай! Куьн гъамиша аваз хуьрай!

Шагъмир ИСКЕНДЕРОВ,
РФ-дин Тюмень шегъер

S.M.-Ә САВАБ

AVAZIN YAXŞI GƏLİR...

■ “Nedelya” qəzetində (29
oktyabr 2021-ci il) Azərbaycan
Respublikasının Medianın İnkişafı
Agentliyinin “Azsaylı xalqların və etnik
qrupların mədəni irsinin qorunması
ilə bağlı genişmiqyaslı tədbirlər və
proqramlar” adlı layihəsi verilib. Layihə ilə
bağlı səhifəni S.M. adlı müəllif hazırlayıb.

Dərinə getməyib müəllifə bir-iki məsələni
xatırlatmaq istəyirik. Respublikamızda
ləzgilərin sayının 178 min nəfər olduğunu
hansı mənbədən götürüb? 2009-cu ilin
statistikasında bu rəqəm 180 312-dir.

Müəllif azsaylı xalqların dilində teleradio
proqramlarının verildiyini israr edir. Bu
xalqların dilində verilişlər hansı televiziya
kanalında verilir? Ləzgi dilinə gəldikdə,

bu dildə heç bir veriliş səslənmir.

S.M. respublikamızda etnik qrupların
dilində 15 qəzet və jurnalın nəşr olunduğunu
bildirir. Onların hansına dövlət və yaxud
Medianın İnkişafı Agentliyi tərəfindən
maddi yardım göstərilib? Konkret olaraq
“Samur” qəzetinə gəldikdə isə, o, 1997-ci
ildən bu günə kimi dövlətdən bir manat da
yardım almayıb. Agentliyə müraciətlərimiz
isə həmişə cavabsız qalıb.

Orta məktəblərdə milli dillərdə dərslərin
keçilməsindən yazan müəllifə xatırlatmaq
istəyirik ki, Respublika Təhsil Nazirliyinin
verdiyi məlumata görə 2003-cü ildə
Azərbaycanın Quba, Qusar, Xaçmaz,
İsmayilli, Qəbələ və Oğuz rayonlarının
126 məktəbində ləzgi dili və ədəbiyyatı

dərsləri keçilirdi. 2018-ci ilin məlumatına
görə isə ləzgi dili cəmi 108 məktəbdə
tədris olunur. 18 məktəbdə bu proses niyə
ləğv olunub? Son 45 il ərzində cəmi iki
ləzgi dili dərslisi (I və II siniflər üçün)
nəşr edilib. Onlar da həddindən artıq
qüsurlüdür. Həmin müddətdə bir nəfər də
olsun ləzgi dili müəllimi hazırlanmayıb.
“Samur” qəzeti dəfələrlə Respublika
Təhsil Nazirliyi və əlaqədar təşkilatlar
qarşısında məsələ qaldırsa da problem həll
olunmayıb.

Hörmətli S.M., siz bütün bunları bi-
lirsinizmi? Bəlkə də bilmirsiniz, amma
avazınız yaxşı gəlir...

“SAMUR”

TÜRKİYƏDƏ DAĞISTAN RUHU

■ Bu ilin 7-10 oktyabr tarixlərində Türkiyə və Dağıstan xalqlarının həyatında yaddaqalan bir hadisə baş vermişdir. Hər iki ölkənin həyatında ilk dəfə olaraq birgə tarix və mədəniyyət simpo-

ziumu keçirilmişdir. Həmin tədbir Türkiyənin Ankara şəhərində fəaliyyət göstərən "Dağıstanlılar Eğitim Kültür Yardımlaşma Derneği"nin təşəbbüsü, təşkilatçılığı və maddi dəstəyi ilə baş tutmuşdur. Bu ideyanı reallaşdırmaqdan ötrü Yaşar Özün və onun həyat yoldaşı Asiyat Özün çəkdiyi zəhməti və maliyyə xərclərini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Sevindirici haldır ki, onların səyləri sayəsində YTB (Yurt Dışı Türklər və Akraba Topululuklar Başkanlığı) da simpoziumun keçirilməsini dəstəkləmişdir.

Simpoziumun ilk günündə Ankara şəhərində on il əvvəl salınmış Şeyx Şamil parkında türklərin böyük məhəbbətlə "Qafqaz qartalı" adlandırdıqları İmam Şamilin büstünün təntənəli açılışı oldu. Ankaranın Etimesqut bələdiyyəsinin, Türkiyədəki Rusiya səfirliyinin, Dağıstan diaspor nümayəndələrinin və simpozium iştirakçılarının qatıldığı tədbir təntənəli şəkildə

mental heykəllərə maraqla tamaşa etmişlər. Türklərin öz tarixlərinə olan böyük sevgi və ehtiram hissini milli qürur səviyyəsinə çatdırdıqlarını dərk etmək qürurverici idi.

Simpozium keçirmək ideyası filoloq, doktor Asiyat xanıma məxsusdur. Azərbaycanın Balakən rayonunda doğulmuş, Bakıda ali təhsil aldıqdan sonra namizədlik dissertasiyası müdafiə etmiş, ali məktəblərdə pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş Asiyat Tinayeva avar xalqının tanınmış nümayəndəsidir. Avar ədəbiyyatının və mədəniyyətinin, adət-ənənələrinin qorunub saxlanması sahəsində onun səyləri təqdirəlayiqdir. Bakıda Azərbaycan və avar dillərini məhəbbətlə tədris edən bu xanım ailə qurub Türkiyəyə köçəndən sonra türk ədəbiyyatı və filologiyası sahəsində öz biliklərini dərinləşdirməklə məşğul olur. Dağıstan-Türkiyə, Azərbaycan-Türkiyə mədəni əlaqələrini möhkəmlətmək sahəsində əlindən

gələni edən Asiyatdan həyat yoldaşı Yaşar Öz köməyini əsircəmir. Bu cütlüyün ideyasını "Dağıstan və dağıstanlılar" dərnəyinin sədri Fatin Dağçınarın dəstəkləməsi və ürəklə onlara yardımçı olması sayəsində tədbir baş tutdu. Dağıstandan və Azərbaycandan simpoziuma dəvət olunan 63 nümayəndə arasında bu məqalənin müəllifi də var idi.

Üç gün ərzində Dağıstan alimlərinin qədim və orta əsrlər dövrü Dağıstan tarixi, Dağıstan dillərinin tarixi əlaqələri və bu sahədə tədqiqatlar, qlobal mədəniyyətlərəsas əlaqələr çərçivəsində Qafqazın və Dağıstanın etnoqrafiyası, Dağıstanla Türkiyənin mədəni əlaqələri və s. mövzularında məruzələri diqqətlə dinlənildi.

Tanınmış tarixçilərin, arxeoloqların, filoloqların, hüquqşünasların, yazıçıların iştirakı ilə keçirilən müzakirələr canlı və yaddaqalan oldu. Dağıstanın tanınmış tarixçi alimləri Məhəmməd-xan Məhəmməd-xanovun, Murta-zali Hacıyevin, Ramazan Abdulləməcidovun, Murta-zali Hacıyevin və başqalarının məruzələri alqışlarla qarşılandı. Tarix elmləri namizədi Maysarat Musayevanın məruzəsi də canlılığı ilə yadda qaldı.

Türkiyə Ticarət Universitetinin rektoru, professor Yücel Uğurlunun Qafqaz dillərinin qohumluq əlaqələri haqqında məruzəsi də

marğa səbəb oldu. Hüquq elmləri doktoru, professor Yücel Uğurlu son illər elmin daha bir sahəsi – dilçilik və linqvistikla məşğul olmağa başlayıb. Onun bu sahədəki uğurları artıq bir sıra alimlərin diqqətini cəlb edib. Simpoziumda onun Dağıstan dillərinin bir vaxtlar eyni bir kökdən necə əmələ gəldiyini əyani şəkildə, cədvəllər vasitəsi ilə izah etməsi canlı müzakirələrə səbəb oldu.

Simpoziumun maraqlı anlarından biri Dağıstanın xalq şairi Məhəmməd Həməzəyevin Mahaçqalada avar dilində işıq üzü görmüş "İmam Şamil" kitabının türk dilinə tərcümə olunmuş nəşrinin təqdimatı oldu. Qeyd edək ki, onu türkcəyə Asiyat və Yaşar Öz çeviriblər. Simpoziumda doktor Asiyat xanımın çıxışı səmimiyyəti ilə hamını duyğulandırdı.

Simpozium iştirakçılarının tez-tez səsləndirdiyi ən maraqlı fikirlərdən biri Türkiyə arxivlərində qorunub saxlanan Dağıstan və ümumən Qafqaz tarixinə aid qiymətli sənədlər, arxiv materialları ilə yaxından

tanış olmaq üçün iki ölkə alimləri arasında yaradıcılıq əlaqələrinin yaradılmasına səy göstərmək məsələsi idi. Bu fikir hamının ürəyincə oldu və həmin sahədə ciddi addımlar atmaq planlaşdırıldı.

Üç gün keçən səmərəli müzakirələrdən sonra simpozium iştirakçılarını olduqca maraqlı mədəni-kütləvi tədbirlər proqramı gözləyirdi. Onlara Ankaranın, Çanaqqalanın, İstanbulun və digər şəhərlərin tarixi memar-

lıq abidələri, elm mərkəzlərində olmaq, Türkiyə dağıstanlılarının tanınmış nümayəndələri ilə yaxından tanış olmaq fürsəti verildi. Ümumiyyətlə, simpozium xoş təsir bağışladı və özündən sonra gözəl təəssüratlar buraxdı.

Sədaqət KƏRİMOVA,
Ankara-Baki

ПРИЗВАНИЕ

■ Мамедов Имран Аловсат оглу родился в 1959 году в г. Хачмас республики Азербайджан в многодетной семье простого рабочего. Способности Имрана к живописи проявились еще в детстве. И в этом ему всегда помогал отец. Буду-

Автопортрет

чи простым рабочим и не имея отношения к искусству, он с пониманием и интересом относился к увлечению сына и всячески помогал ему в творческом развитии. С 15-ти лет Имран стал заниматься в изобразительной студии города Сумгаит.

Несколько лет спустя он поступил в Московский Народный Университет Искусств на факультет станковой живописи и графики, но через год пришлось

оставить учебу, так как трудно стало совмещать дневное обучение в Рязанской Высшей Школе МВД СССР и заочное обучение в Московском университете.

Он прошел долгий путь службы в уголовно-исполнительной системе. За его плечами работа в исправительных учреждениях, где он дослужился до подполковника внутренней службы. Был награжден грамотами и дипломами, а также ведомственными наградами. За активную работу в региональном отделении Общероссийской общественной организации ветеранов УИС России по Рязанской области Имрану Мамедову был вручен Знак гу-

бернатора Рязанской области «За усердие». Он был старшим преподавателем учебного центра УФСИН России по Рязанской области.

Суровые трудовые будни не помешали Имрану заниматься творчеством. Он является лауреатом первого Всероссийского

смотр-конкурса изобразительного искусства в уголовно-исполнительной системе, а также лауреатом и обладателем приза зрительских симпатий четыре года подряд на выставках изобразительного искусства, проводимых УФСИН России по Рязанской области. Его персональные выставки неоднократно проводились в разных городах области.

Любят нравятся его пейзажи, натюрморты, портреты, выполненные акварелью, маслом, карандашом. Картины его не оставляют людей равнодушными, наполняют душу теплом и праздником. В настоящее время Имран Мамедов находится на пенсии, но его творческая жизнь продолжается. Работы художника раскрывают яркий художественный и духовный мир человека – искренне, серьезно и с огромной любовью относящегося ко всему живому на земле.

Азизрин СЕВДА

САНАЛ КХЪЕНА

И гьилера дидед Чалал диктант кхьин «Самур» газетдин редактор Седагет Керимовадиз Анкара шегьерда несиб хьана. Адан регьбервилик кваз Туьркиядин чара-чара пиплера яшамил жезвай чи ватангьлияр и мярекатдив гзаф рикл алаз агатна. Диктант ада Бурсадин, Балыкесирдин ва Измирдин «Дагьустан» жемятрин килер Рамазан Кор, Осман Гечмез ва Ерсан Агьырахь галаз санал кыле тухвана. Онлайн диктант кхьейбурухь Туьркиядин ватандашар хьыз, иниз кваллахиз атанвай Азербайжандин ватангьлиярни галай. Ингье абурун тIварар: Гьуйсейн

Уьнол, Енбия Гьан, Яшар Сабри Дуьндер, Сулейман Уьнол, Абдулла Кьубалы, Омер Акбаш, Жеврие Шекер, Йьужел Агьгьыл, Зуьмуьт Агьгьыл, Камил Уьнол, Камил Муртаза, Енбия Йьылдыз, Мегьтаб Айтан, Зеке-ра Захаров, Илгьам Агьгьакишиев. Германиядин Бонн шегьердай Илгьам Гьажимурадовни мярекатдив агатна.

Алай йисан 10-октябрдиз Бакуда «Самур» газетдин редакцияда Муьзеффер Меликмамедован регьбервилик кваз лезги Чалал диктант кхьинин мярекат кыле фена. Санал кхьин пандемиядин шартIарив кьадайвал тухвана. Диктант муькуьфдаказ, теш-

киллувилелди кыле фена.

Кьияс Межидован «Салаватдин дере» гьыкая санал кхьейдалай кьулуьхь газетдин кваллахдарри иштиракчийрин хайи Чалаз талукь суалриз жавабар гана. Эхирдай абуруз редакциядин патай С.Керимовади ва М.Меликмамедова санал туькьуьрнавай «Лезги Чаланни азербайжан Чалан гафарган» ва «Азербайжан Чаланни лезги Чалан гафарган» ктабар савкьват яз вугана.

«САМУР»

ЧИ КЪАГЪРИМАНАР

ГЪАЗАВАТДИЗ ЭВЕР ГАЙИ ЦЕХУЪЛВИ

Къанни вад йисуз урус пачагъдин къушунрихъ галаз женг чугур Имам Шамила савкъват яз адав хенжел вугудайла лагъанай: «Зи муаллим тир Мегъамед Ярагъви душманрикай хвейи ви твар тарихда гъатда». Ингъе а девирдин чешмейра вичин твар тимил дуьшуьш жезватгани, адан къегъалвилер гъафбуруз чешне хъана. Ам жегъил яз шейхдин дережадив агакъна.

ЖЕГЪИЛ ШЕЙХДИН АЛАКЪУНАР

Истанбулда чирвилер къачуна, эфенди яз Меккедиз феи Гъажи Али Аскер Цехуълви ватандиз хтайла адан 20 йис тир. Са йисан къене вири Къуба округдиз сейли хъайи жегъилди сифте яз яргунви Ханбутай бегдин регъбервилек кваз генерал Н.М.Хатунцеван къушундихъ галаз женг чугуна. Адан 500 кас экъечинавай кретгди урусин са батальон кукварна аскеривай вири яракъар къакъуднай. Гуьгъуьнлай генерал Хатунцева Къафкъаздин къушунрин къил генерал-аншеф Н.Ф.Ртищеваз кхей рапортда и делил риклел хканай (Килиг: ЦГВИА. Ф. ВУА, д. 6164 (69601)).

Къвед лагъай гилера къегъал цехуълвидин твар генерал А.П.Ермолова урус пачагъдал ракурдай рапортда гъатнай. Генералди Къуба округдин Цехуъл хуьрий тир жегъил эфенди бунтчийрин чехибуркай сад тирди къалурнай (Килиг: ЦГВИА. Ф. ВУА, д. 6210, стр. 15).

1820-йисалай Гъажи Али Аскер эфенди Къафкъазда муьризмдин бине кутур Шейх Мегъамед Ярагъвидин муьрид тир. Ада Ярагъвидихъ галаз санал хуьрериз физ муьризм теблигъ ийизвай. И кваллах датлана киле тухузвай ва гъавилей урусин тарихчи А.Комарова кхъенай: «1824-йисуз ярагъви Мулла Мегъамеда муьризмдин талим теблигъ авунин нетижа яз гъам и хуьруьн, гъамни кьунши хуьрерин агъалияр квачел къарагъарна, абурун векилар гъазаватдиз эвер гун патал са-сад вири хуьрериз фена» (Комаров А. Кавказские горцы. Сборник сведений. Тифлис, 1869. Гл. IV, стр. 24).

А йисара Дагъустанда къуллугъ авур къилин штабдин капитан К.И.Прушановскиди кхъизвайвал, «Мулла Мегъамедан суракъ вири Дагъустандиз чкъанвай, вири чкайрай дагъустанвиар адахъ яб акалун, ам вилералди акуна адавай хийир-дуьба къачун патал Ярагърин хуьруьз къезвай. Вирида ам муьризм тирди хиве къаз, чеб адан муьридар я лугъузвай (Килиг: ЦГВИА. Ф. ВУА, д. 6512, стр. 9).

XIX виш йисан эхирра ва XX виш йисан эвелра яшамин хъайи дагъустанви алим Али Каяева вичин «Тарихдин очеркар» ктабда кхъизвайвал, «муьрид» цийи талим давамарзавайбуруз ганвай твар тир. Гъажи Али Аскераз лагъайта, генани чехи дережар авай. Ам гъакни накъшбенди тарикъат теблигъ ийизвай, ватан чапхунчийрикай азад авун патал женг чугъузвай, вичихъ чехи нуфуз авай шейх тир (Килиг: Жур. «Советский Дагестан» №4, 1990; ч. 35).

Тарихдин чешмейра вичин твар «Гъажи Али Аскер», «Гъажи Али Аскер эфенди», «Шейх Гъажи Али Аскер эфенди» хъиз гъатнавай Гъажи Али Аскерахъ гихъгтин нуфуз авайта адан титулрай чир жезва. Квенкве «эфенди» гафункай лугъун. Туьркияда а вахтунда «эфенди» са кас гъам диндин, гъамни илимдин рекъай алим тирди къалурун патал адан тварцихъ гилигъзавай гаф тир. Али Каяева «эфенди» гафуниз ихътин баянар ганва: «муьмин», «муаллим», «рехъ къалурдай кас». «Шейх» араб чалал «чехиди», «жаноби»,

«гъуьрмет авай кас» лагъай чал я. Али Каяева кхъизвайвал, Гъажи Али Аскер Цехуълви ва чечен Кунта-гъажи Имам Шамилаз виридалайни гъаф куьмек гузвай шейхерикай тир. Абуру азадвал ва накъшбенди тарикъат теблигъ авунилай гъейри, гъакни чкайрал яракълу кретлар туькьурзавай (Килиг: Жур. «Советский Дагестан», №4, 1990 г. стр. 35).

Сифте яз Къафкъазда накъшбенди тарикъат Мегъамед Ярагъвиди къабулнай. «Тарикъат» арабдалди «рехъ» лагъай чал я ва динда и цийи рехъ арадал гъайиди вич Бухарадай тир Мугъаммад Багъавутдин Накъшбенди я. «Накъшбенди» алимди къачунвай лакаб я. И гафунихъ «ракъунал нехишар атгудайди» хътин мана ава. Тарикъатдин твар Мугъаммад Багъавутдинан лакабдилай къачунвайди я.

И тарикъатдин шейхери ам шариятдив къадай виридалайни хъсан, вини дережадин миъхи рехъ яз гъисабзавай. Ингъе Къафкъаз урусрикай азад авун патал женгерал атайла абурун арада «гъеле фад я, чахъ бегъем къуватар авач» лагъайбуру хъана. И фикирдал алайбурукай сад Шамил тир. Вичин

меслят кваз къунач лугъуз ам Дагъустандин сад лагъай имам Къази Мегъамедахъ галаз хъел хъанай. Гуьгъуьнлай Шамилан халу Бартихана малумат гайивал, абурдуст хъхъун патал Гъажи Али Аскера гъаф алахъунар авунай ва гъа и кардалди чехи алахъунар авай цехуълви гележер имамдин ихтибарлу дустуниз элкъвенай.

Бязи авторри кхъизвайвал, 1820-1823-йисара генерал Ермолова Къуба патан лезгийрин къилел мусибатар гъайила, халкъдиз сифте яз гъазаватдиз эвер гайидини Гъажи Али Аскер тир. Ярагъвидиз лагъайта, эвелдай гъазаватдик къил кутаз къанзавачир (Килиг: Смирнов Н.А. Муьризм на Кавказе. М., 1963, стр. 173). Ингъе Къубадин вакъийрилай къулхъ ам халкъдиз гъазаватдиз эвер гуз мажбуру хъана. Тарихчи В.Поттоди кхъизвайвал, сифте яз ада халкъдиз «вичин хайи хуьре, къве виш кас гъакъзавай, муьризмдин къеб хъайи Ярагърин мискинда эвер гана» (Потто В.А. Кавказская война. Ставрополь, 1994. Т. V. Стр. 21).

Халкъ квачел къарагъарун патал Гъажи Али Аскер Къуба округдиз хтана ва ада яргунви Шихмегъамедахъ, пиралви Гъажи-бегахъ, къубави Мегъамедахъ ва гуьгъуьнлай 1837-йисан Къубадин гъулгъуладиз регъбервал гайи хуьлуьхъви Гъажи Мегъамедахъ галаз санал са шумуд яракълу кретг туькьурна. И крайкай хабар къур «генерал Ермоловак къалабулх акатна... ам 1824-йисан мартдин вацран эхирра Къуба шегъердиз хтана ва ина Куьредин вакъийрин гъакъиндай малумат къачуна. Аслан хан Къазикумухвидиз вичин патав эверна ва нарагъатвилер арадай акъудун патал адаз меслятар гана» (Богуславский Л.История Апшеронского полка. СПб., 1892, стр. 399). Ингъе адан меслятар ва эмир къилиз акъатна.

КЪИЛИЗ АКЪАТ ТАВУР ЭМИР

Къубадай хъфей генерал Ермолова 1825-йисуз Аслан хандиз лезгийр гъазаватдиз къарагъарзавай Шейх Мегъамед Ярагъви есирда къуна Тифлидиз гъун патал къилди эмир гана. Гъакл ятгани Аслан ханди Ярагъви къунач. Вучиз лагъайта адаз Мегъамед Ярагъвидиз халкъдин арада гъаф нуфуз авайди хъсандиз чизвай. Гъакни адаз муьридри вичиз къаст авуникай кичезвай. 1826-йисуз Къафкъаздин сердервиле тайин хъайи фельдмаршал И.Паскевича Шейх Мегъамед Ярагъви муьгъуьгарун патал маса рехъ хкъана. Ада къведра генерал Ермолован ва садра вичин эмир къилиз акъуд тавуна, Ярагъвидиз куьмек гайи Аслан хандал ихтибар хъуьунач. Сердерди Дагъустанда авай урус къушунрин чехиди, генерал-адъютант Граббедиз эмир гана. Генералди пулунин пишкешар вугана хаинрин гъилерив Ярагъви къуна ва 600 атлудикай туькьурнавай чехи конвойдин гуьзчивилик кваз Тифлидиз рекъе туна. И факт тарихчи В.Поттодини тестиькарзава.

Са шумуд табасаранвиди вичив и хабар агакъарайла Гъажи Али Аскера яракълу лезгийрин куьмекдалди Цехуъллай яна Тифлидиз физвай рехъ къун кетгана. Адаз куьмек гун патал 200 кас галаз ахъегъви Асварни агана. Вичихъ гъаф алахъунар авай къегъал Асвараз Къубадин хуьрерай туг Тифлидиз физвай 300 верс рекъин гъар са верс хъсандиз чидай. И хуьрера адахъ гъаф дустарни авай. Хабар ракурдайла адан 100-елай гъаф дустар гъасятда яракъар къуна Гъажи Али Аскеран къилив агана. 1500-елай гъаф лезгийриз регъбервал гузвай цехуълви шейхди Ярагъви азад авун патал туьквей план туькьурна.

Урусри Гъажи Али Аскер ва Асвар хътин къегъал лезгийр чпин хуруз акъатдайди фагъум тийиз тушир. Гъавилей генерал-адъютант Граббеди Шейх Мегъамед Ярагъви Тифлидиз рекъе тун паталди туькьурнавай чехи конвойдилай гъейри къве рота аскерарни квачинарнавай.

Конвойни аскерар Къуба округдин чилерал элячйна тамарай туг Цехуълривай 20 верс къван яргъа хъайила, Гъажи Али Аскеран кретгди чапхунчийрин рехъ агана. Абуру къве патахъайни урусар элкъурна юкъва тунвай. Тама тарарин далдахъ акъвазна тфенгар аскерал туькьурнавай. Чапхунчийриз са легъеда вилик цар кларна арадай акъатиз клан хъана. Абуру басрух ганмазди, лезгийри рекъиз сел хъиз къванер авадарна. Кханай балкларан къвалалай гъуз дерин дередиз аватна. Акъатай вагъши ванери муькуь урус аскерар чаш туна. Женгина цудралди урус аскерар терг хъана. Сагъ амуькайбуру гъилер кутуннавай Ярагъвини риклел аламачиз там тирвал катна чпин чан куьлягъна.

И вакъидалай къулхъ чапхунчийр мадни пехъи жедайди фикирда къур Гъажи Али Аскера вичин муаллим Шейх Мегъамед Ярагъви ахъегъви Асваран кретгдихъ галаз дагъдин руьштерай туг Табасарандиз рекъе туна. Генерал Граббеди Гъажи Али Аскералай къисас къахъун патал къве батальон ракурна. Самур вацун къерехда киле феи ягъунра гъаф аскерар терг хъана. Генералдивай цехуълви шейхдин вягъедай физ хъанач. Гъажи Али Аскера хуьлуьхъви Гъажи Мегъамед, хъиливи Ярали, яргунви Шихмегъамед хътин къегъалрихъ галаз санал Къубадин гъулгъуладиз гъазурвилер акъаз гагъунна. Халкъ ацанвай цавар хъиз са цайлапан ягъуннихъ цигел тир.

Муьзеффер МЕЛИКМАМЕДОВ

КВЕЗ ЧИДАНИ?

ШАМИЛАН ХЪЕЛ

Машгъур къагъриманрикай гъамиша къисаяр туькьурда. 25 йисуз урус пачагъдин къушунрихъ галаз женг чугур Имам Шамилакайни къисаяр тимил туькьурнавач. Ингъе и вакъиа къисайрихъ ваь, тарихдин делилрихъ галаз алакълу я ва «Советский Дагестан» журналдини (№4, 1990-йис) и гъакъиндай кхъенай.

Гъаф йисара киле феи даяведи дагъустанвиар галуднавай. Инсанри каш чугъузвай. Гъа и крар фикирда къуна бязи ксари Шамилаз даяе акъвазарун теклифнай. Идакай хъел акатай Шамила гъасятда къариба эмир ганай: «Ни зи къилив атана даяе акъвазара лагъайта, а кас вишра къирмаждал ягъ!»

Имамди ихътин эмир гайидалай къулхъ чанда кичл гъатай, ислаягъвилехъ ялзавай ксар адан диде килив фена. Шамилан диде Ханум умун килихрин, рикл хуьгъул дишегъли тир ва гъавилей адани вичин хчивай ягъунар акъвазарун тлалабна. Хъел акатай имамди жузуна:

– Ваз зи эмирдикай хабар авачни, диде?

– Хабар ава. Ингъе зун ви диде я ва за акл фикирна хъи...

Шамила адан гаф агана лагъана:

– Вун виридалайни вилик дагъустанви я ва зи эмирдиз вунни муьгъуьгъ хъана къанзава.

Ахпа ада жаллатдиз эмир къилиз акъудна диде вишра къирмаждал ягъ лагъана. Мискиндин вилик кватл хъанвай инсанри эхиз тахъана хайи дидедиз ихътин жаза гузвай Шамилаз наразивилер къалурна. Жаллатди дишегъли пудра къирмаждал ягъайла ивиар экъич хъана.

Дидедин галар акур Шамилан вилерал накъвар акъалтна. Ада жаллатдин гъил хвена лагъана:

– Са гафни авачиз, шариятдин къанунриз ва чехидан эмирдиз амал тавурбуруз жаза гана къанзава. Ингъе Куьреанди веледриз чпин хайибурун жаза чугъадай ихтияр ганва. Гъавилей гила 97 гилера къирмаждал зун ягъ.

Ахпа ада перем хгъунна жаллатдиз вич ягъ лагъана. Жаллатди кичевилей ададай къезилдаказ къирмаж чугуна. Шамилак хъел акатна. Ада жаллатдин гъиле авай къирмаж къахъчуна ам акл ягъана хъи, касдин вилерикай цаптрапар хкатна. Ахпа жаллатдиз эмир гана: «Зун къирмаждал за вун ягъайвал ягъ».

ГЕКЪИГИЗ ТЕЖЕР АЛИМ

Кеферпатан Къафкъаздин юкъван виш йисарин ва гуьгъуьндин девирдин араб медениятдикайни илимдикай малумат гузвай М.П.Покровски, И.Ю.Крочковский, А.Н.Генко хътин алимри ва маса авторри кхъизвайвал, XVI виш йисан эхиррилай рагъаклидай патан Европада хъиз, Лезгистандани тѐбиятдиз талукъ тир илимар хкатна. XVI-XVIII виш йисара ина математика, физика, биология, философия хътин илимар вилик тухвай, вири Шаркъдиз сейли хъайи Тайиб Куьрагъви, стурвиар тир Шихим эфенди, Ибрагъим эфенди, гиливи Али эфенди, Мегъед Куьреви хътин машгъур алимар авай.

Мегъед Куьреви неинки Къафкъаздиз, гъакни вири мусурман уьлквейриз сейли тир. Профессор Мегъамед Абдуллаева кхъизвайвал, Мегъед Дагъустанда Къафкъаздин тѐбиятдиз талукъ илимар вилик тухвай Дамадан Мегъевидин сухта хъанай. 1734-йисуз вичин дуьнья дегишарай лезги Мегъеда арифметикадиз, геометриядиз, алгебрадиз талукъ гъаф къиметлу эсерар ирс яз тунва. (Килиг: Жур. «Мусульманская цивилизация», №1, 1994, ч. 31).

Мегъедахъ галаз са девирда яшамин хъайи алим Казакилав Арчивиди малумат гайивал, лезги камалгълидин ктабрай медресайра тарсар гузвай. Гъатта адан «Алгебра» ктабдикай Рагъкъечлдай патан уьлквейрани менфят къачузвай. Математикадин илимда Мегъед Куьреви Къафкъазда садавни гекъигиз тежер алим тир.

Куьредай тир лезги алимди сифте яз XIV виш йисан эвелра вичин дуьнья дегишарай Максим Планудан «Индийвийрин арифметика» ктабдикай баянар ганай. Гъа са вахтунда Мегъеда XV виш йисан немец алим Иогъан Миоллерн тригонометриядин трактат араб чалаз элкъурзавай. Ингъе 45 йиса аваз рагъметдиз феи алимдиз и кваллах къилиз акъуддай мумкинвал хъанач.

Гуьлхар ГУЪЛИЕВА

ХУЪЛУЪХЪРИН ГЪАРИКІ ЗУЛ

Дегъ чавара Хуълуъхъ хуър Нежеф вацун кьере авай. Адан харапаяр кьедалди “Чуру хуър” лугъудай чкадал алама. Гуьгъуьнлай хуърнубуру селлерикай кьил къакъудун патал къакъан пелел бине кутуна.

Шагъ дагъдин ценерив гвай, тамари элкьурна юкьва тунвай и хуърнубуру гьар камуна сур члаварин гелер ава. Ина кьуд патга гьалтза-

И чилерал са береда гьезерри, монголри, арабри, фарсари, урусри вегъенай. Ятлани ягъйрирз муьтлугъ тахъана хуърнубуру твар хвена ксари. Инин генг яйлахра малдарвал вилик фенвай. Къуьзуь ксари са береда чпин члехи бубайри гунгаррив яйлахрай хуърнубуру нек гьидай лугъуз марагълу ихтилатар ийида.

Хуърнубуру твар са бязи алмир

Верхъин тамуз зул илифнава

вай дегъ сурарин кьилин къванери Алупан девирдилай инихъ шумудни са виш йисарин кхьинар хвенва.

ХІ виш йисара чи чилерал вегъей хулагъйрихъ галаз алакьалу ийизва. Анжах им дуьз фикир туш. Вучиз лагъайтла монголри

басрух гудалди ина хуър авай ва адални кутугай твар алай.

Йиса садра хъайитлани Хуълуъхърин тамуз физ кланз рикли гьалаб къачуда зи. Къвач галукьнавачир, гьил яргъи авунвачир и иервал гьиссериз кужумун патал рекъе гьатда зун иниз.

Са гьафта вилик мад фенай зун аниз. Зулун таму вичин къужах акъван захавилелди ахъайнавай хь... Чулав, яру инийрин, кичикрин, мертерин, чухлумпирин, жиклийрин заланвилей тарарин хилер кватнавай. Къве югъ виликан марфадилай къулухъ чил беледукрив ацланвай. Неинки

Са береда Къуба уезддин зурба мектебрикай тир Хуълуъхърин мектеб и гьалда ава

Къара ва Азербайжанда, гьаклини вири Къафкъазда машгъур тир, чпин яшар виш йисарив гекъигиз жедай къадим там ава ина. 1885-йисуз ина хъайи машгъур натуралист алим Г.Раддеди Хуълуъхърин тамара Къафкъазда кьериз-царуз гьалтзавай верхъи тарарин са шумуд жинс ашкара авунай. Гьа члавалай и тарариз “Раддедин верхъи тарар” лугъузва. Алимди ина авай аскан (лилипут) пипин ва наратдин тарарикайни чирвилер ганай.

Хуъре ихътин риклиз чими къвалер гьеле ама

Хуълуъхъ 1837-йисан Къубадин бунтуниз регъбервал гайи Гьажи Мегъамедан ватан я. Ина илимдал рикли алай инсанарни яшамеш жезвай. Гьеле XIX асирдин эхирра Къуба патга тѳебиатдин илимрай тарсар гуьзвай сифте мектебрикай сад Хуълуъхъ ахъа хъанай. Къуба патан девлетлу ва савадлу ксарикай тир, Меккедиз фена хтай хуълуъхъви Гьажи Жавада

1907-1908-йисара хайи хуъре вичин харжидалди мектеб эцигнай. Куърнубуру вахтунда и мектебдин хъсан суракъар вири Къуба уезддиз чкланай. 1916-1918-йисара ина кардик кутур педагогикадин курсар акьалтларай цудралди жегъилри уезддин чара-чара хуъре ра муаллимвал авунай.

Лезгийрин сейли алим Гьасан Алкъвадаридин Куъреда авай медресада чирвилер къачур, лезги, туьрк, араб ва фарс члалар, гьаклини Рагъкъечлдай патан по-

эзия дериндай чирай, лезги ва Азербайжан члаларал иер шиьрар теснифай Абдулжелил эфендихъ галаз санал ина Азербайжандин зурба шаир Агъмед Жавадани къвалахнай. Хуълуъхъ Азербайжандин сейли кхьираг Эмир Мустафаеванни хуър я.

Чи камалгъли Гьажи Жавадан мисклидин къенин гьалар

Къе хуърнубуру гьалар акурла инсандин рикли тар жезва. Ракаррикай куьлегар куьрсарнавай къвалер, ван алачир магълеяр, чклизвай мисклин, аялрин ванчихъ цигел тир мектеб... Къенин хуърнубуру гьалар ихътинбур я...

Седакъет КЕРИМОВА

“САМУРДИН” 30 ЙИС ЖЕЗВА

КЪАДИР ЖЕН

«Самур» газет акъудзавай чи играми къелемгълияр! Вуч хъсан я хь, чахъ куьн хътин журналистар, «Самур» хътин газет ава. Куьне чи тарихдикай, члалакай, медениятдикай, адетрикай, этнографиядикай, машгъур ксарикай, лезги члалан халкъарикай газетдин чинриз акъудзавай макъалаяр гзаф марагълубур я. «Самурди» дуьньядин лезгийрикай гузвай малуматар чна вилив хуьзва. Газет тартибнавай къайдани вижевайди я. Лезги халичар хътин иер, лезги камалгълияр хътин дерин фагъумрин газетди къелдайди яргъалай вичихъ ялзава.

Виликай къезмай юбилейдихъ авсиятда заз икли лугъуз кланзава: 30 йис са инсандин уьмуьр я. А уьмуьр маналу, чешнелу хъун паталди куьне женчи журналистри хьиз 1997-йисалай инихъ редакциядин къвалахдин къайдаяр цийи хъувуна, газетдин жегъил, алакьунар авай цийи къуватар агудна. Куьн «Самурдикай» халкъдин ва халкъ патал тир, фикирар азадказ лугъудай, къелдайбурун патай ихтибар авай хци ва метлебулу газет авун патал датлана алахъна. Къелаи и кар хъсандиз алакьна. Гьавилай за жуван патай кьез разивал къалурзава.

Чи хуьрера хайи члалар газет къелиз кланзавайбур авачиз туш.

Кесиб тирвилей абуровай газет къачуз жезвач. Гьавилай чпихъ мумкинвилер авай ксари хайи хуърнубуру агъалияр патал 20-30 газет кхъейтла, суваб жеда.

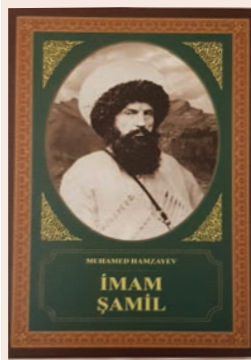
Газетдин 30 йис жезва, амма чи вилик-къилик квай бязи ксар уях жезвач. Абуруз я хайи члал хуьз кланзавач, я лезгивилин таъсиб члугъзвач. Гьикъван гагъди икли жеда? И чар кхъидайла зи риклел чи сейли къелемгъли, са шумуд йис вилик «Дагъустандин халкъдин шаир» гуьрметдин твар къачур Арбен Къардашан 2012-йисуз «Самурдиз» акъудай макъалада кхъенвай гафар хтана: «Самур» газет къенин Азербайжанда акъатун члехи къимет авай вакъна я. Ам акъатуни эвелини-эвел Къулан вацун эрчли патга авай, ахпани амай вири лезгийрирз чун зурба халкъ тирди ва чахъ чи къадим чилер ва члехи тарих авайди цийи девирдин шартлара раиж хъувуна ва хъийизва».

За жуван ватангълийривай ихътин члехи метлебар къилиз акъудзавай газетдив агатун Палабзава. Чаз фадлай халкъдин трибунадиз элкьвенвай чи милли органдин – «Самур» газетдин къадир жен, хайибур!

Гьасан АЛИЖАНОВ,
Баку шегъер

YENİ KİTABLAR

İMAM ŞAMİLƏ HƏSR OLUNUR

Bu yaxınlarda Türkiyənin baş şəhəri Ankarada keçirilmiş “Dağistan-Türkiyə” tarix və mədəniyyət simpoziumunda İmam Şamilin həyat və fəaliyyətinə həsr olunmuş yeni bir kitabın təntənəli təqdimatı keçirilmişdir. Asiyat və Yaşar Öz cütlüyünün Məhəmməd Həmzəyevin “İmam Şamil” kitabını avar dilindən türk dilinə çevirərək təkrar nəşr etdirmələri böyük marağa səbəb olmuşdur. Türkiyədə Qafqaz müharibəsinin

böyük qəhrəmanı, 25 il çar Rusiyası ilə azadlıq mübarizəsi aparmış İmam Şamil şəxsiyyətinə olan dərin ehtiramı nəzərə alan redaksiya heyəti tərcümənin səlis və keyfiyyətli olmasından ötrü əlindən gələni etmişdir. Kitabdakı İmam Şamilin İstanbul, Misir, Məkkə, Mədinə səfərlərinə, oğullarına məktubuna, İmam Şamilin vəfatına həsr olunmuş və digər bölmələr böyük maraqa doğurur. Kitab Türkiyə kitabxanaları üçün, o cümlədən geniş oxucu kütləsindən ötrü nəzərdə tutulmuşdur.

MƏNƏVİ SAFLIĞA ÇAĞIRIŞ

Müxtəlif illərdə tat və Azərbaycan dillərində beş kitabı çap olunmuş Qüdrət Əliyevin (Tat Qüdrət) bu günlərdə ana dilində işiq üzün görmüş “Bənd, xənd!” kitabını mənəvi saflığa çağırış adlandıran kitab. Tat dilində idiomatik ifadə olan “bənd, xənd” “işini ehtiyatlı tut, qonşunu oğru bilmə” deməkdir. Kitab daxil edilmiş hekayələrin əsasında hikmətamiz fikirlər durur.

Müəllif real həyat hadisələrini həm ciddi, həm də satirik dildə qələmə alaraq, mənəvi saflığın, sədaqətin, fədakarlığın, düzlüyün təbliğinə çalışır, hərzəliyi, bəd əməlləri, zülmü, yalanı və riyakarlığı ifşa edir. Həyatdan götürdüyü

hadisələrə yeri gəldikcə maraqlı lətifə və rəvayətlər əlavə edərək, onları daha da oxunaqlı edir.

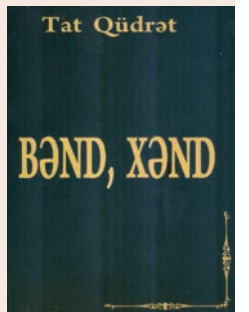
Hekayələrdə tat xalqının həyatının yaddaqalan anları, onun məişəti, psixologiyası, haqqı-ədaləti sevməsi, insanpərvərliyi, təmizliyi, bəzən də sadələşməyi elə maraqlı sərh edilir, oxucuya elə inandırıcı və ibrətamiz şəkildə çatdırılır ki, sanki müasir tat “Kəllə və Dimnə”sini oxuyursan. Onlar oxucunu düşündürür, müdrik və ağıllı nəticələr çıxarmağa sövq edir. Zəhmətlə iradənin, dostluqla sədaqətin, ağılla xeyirxahlığın insan həyatının zinəti olduğunu yaddaşlara elə ustalıqla həkk edir ki, uzun müddət həmin əsərlərin tə-

siri altında yaşayırısan.

“B a k ı mətbəəsi” ASC-də nəfis tərtibatla çap olunmuş kitabın redaktorları professor M a q s u d Hacıyev və tədqiqatçı Niyaməddin Kəbirovdur.

“Samur”un dostu Tat Qüdrətin “Bənd, xənd” kitabını müəllifin oxuculara yaradıcılıq töhfəsi kimi qiymətləndirir, ona yeni uğurlar arzulayıyır.

“SAMUR”

ГОРЬКАЯ ИСТОРИЯ РЕПРЕССИЙ

На днях дагестанская делегация, возглавляемая врио министра по национальной политике и делам религий Республики Дагестан Энриком Муслимовым, посетила Киргизию и приняла участие в мероприятиях, посвященных 85-й годовщине памяти жертв политических репрессий.

Памятные мероприятия начались с посещения кладбища, где похоронены жертвы политических депортаций из Дагестана и их потомки. Здесь собрались представители общности, жители различных сел Солукукского района Чуйской области Киргизии.

В ходе памятного митинга выступили: замминистра МЧС РД Джарулах Маллаев, зам. муфтия РД Шамиль Алиханов, дагестанцы, проживающие в Киргизии, имам 9 хутора Гасан Магомедович Гасангусейнов, Гафиз Гаджибубаевич Эфендиев, потомок шейха Гаджирамазана Штульского и др.

Они рассказали об истории выселения дагестанских народов в 1936 году в Советскую Киргизию, о том, как их деды и прадеды выжили, как несмотря ни на что, сохраняли свои семьи, языки, культуру, традиции и обычаи. Также отмечалась помощь и выручка киргизского народа, который поддержал и помог дагестанцам обосноваться на новом месте.

Невозможно подсчитать точное число всех пострадавших. В 1936 году, во время

массовых репрессий против крестьянского населения и религиозных деятелей предпринимались жесточайшие меры. За годы коллективизации было раскулачено огромное количество крестьянских хозяйств, тысячи человек были высланы из родных мест в чужие края.

Их привозили в товарных вагонах, многие умерали в пути от голода и холода. Людей просто высаживали по среди степи без всякого продовольствия и помощи. Чтобы выжить, нужно было хоть как-то пережить зиму. Им приходилось буквально руками рыть землянки, жит в нечеловеческих условиях. Нет ни одной семьи, где не было жертв. Людей выслали целыми семьями. Благо опыт организации хозяйств, умение организоваться, сила воли, знания в животноводстве и садоводстве позволили им выжить. И плодородные киргизские земли способствовали развитию, обновлению жизни и быта дагестанцев. Таким образом, здесь из высланных образовались благоустроенные села. Тем не менее муки горцев продолжались долгие годы: это, в первую очередь, недоверие тогдашних властей.

Но и после, когда у депортированных появилась возможность вернуться на родину, они не захотели. Во-первых, они не жаждали вновь видеть лица тех, благодаря доносам и анонимкам которых в том числе, они попали

сюда, кто злорадствовал и не оказал никакой помощи в смутные времена, а во-вторых, не захотелось бросать уже обжитые места, где они приобрели вторую родину. Киргизский народ, который жил в таких же условиях, с радостью их принял и оказал помощь. В братстве и согласии и сейчас здесь живут потомки репрессированных русских, немцев, лезгин, чеченцев, даргинцев, аварцев, табасаранцев, агульцев, цахуров, кумыков и других народов.

Среди депортированных в Киргизию было очень много лезгин, в частности, жителей сс. Штул, Усур, Ичин, Цициг, Юхари-Стал и др. Депортированные не просто сумели выжить, но и заслужить почет и уважение окружающих, поддерживать связи с родственниками из Дагестана.

С речью к присутствующим обратился врио министра по национальной политике и делам религий РД Энрик Муслимов. Слова скорби о жертвах насильственного переселения он передал и от имени Главы республики Сергея Меликова. «Сегодня мы вспоминаем одну из самых трагических дат нашей истории. Много бед и страданий принесла она нашему народу. Спустя десятилетия мы скорбим и отдаем дань безмерного уважения и памяти тем, кто прошел все тяготы и лишения. Годы все дальше и дальше отдаляют нас от тех трагических лет, но память о жертвах

репрессий и депортации будет жить в наших сердцах».

Стойкость и выдержку дагестанцев в тяжелые годы отметил в своем выступлении на памятном мероприятии и глава Сулейман-Стальского района Нариман Абдулмуталибов: «Дагестанцев не испугали трудные условия суровой жизни, так как они не утратили силу духа, живость ума и сумели быть полезными в жизни. Сочувствуя им, мы каждый раз спрашиваем себя: «Как эти люди могли такое пережить»? Стоит только позабыть их стойкости и выдержанности. Не каждый может вытерпеть все то, что они вынесли и при этом не ожесточиться, оставаться людьми в полном смысле этого слова.

Далее в мечети, построенной дагестанцами состоялась встреча со старейшинами дагестанской диаспоры Солукукского района. Представители диаспоры поблагодарили делегацию из Дагестана за долгожданный и первый официальный визит. Они выразили огромную благодарность Главе Дагестана Сергею Меликову, который откликнулся на обращение общественников и направил в Республику Киргизия национальную делегацию.

В рамках встреч дагестанская делегация посетила и спортивный комплекс, построенный семьей Муртазалиевых и названный в честь Абдулманапа Нурмагомедова.

ПРОРУБИМ ОКНО В ЕВРОПУ

Наша соотечественница Наргиз Чингиз гызы Абдуллаева любезно согласилась поделиться с лезгинской молодежью своим опытом учебы и жизни в Варшаве на страницах газеты «Самур».

В этой статье я хотела бы поделиться с нашей молодежью своим личным опытом образования и жизни зарубежом, и очень надеюсь, что вы найдёте эту информацию полезной для себя.

Я родилась и училась в Баку. Интерес к иностранным языкам и области международных отношений преопределил мой выбор Азербайджанского Университета Языков. С теплотой вспоминаю годы учёбы на факультете Регионоведения и Международных Отношений, который я окончила с отличием.

Продолжая свой путь в этой сфере, я работала в офисе международной организации – Совета Европы в Баку. Годы работы в Совете Европы были прекрасным опытом, возможностью значительного профессионального развития. Однако мечта, идея об образовании в Европе не покидала меня, и, особенно, меня заинтересовала программа степени магистра в Колледже Европы в Натоллине. Этот институт является одним из ведущих в сфере Европоведения, и имеет два кампуса – в городе Брюгге, в Бельгии, и второй, известный как кампус Натоллин, расположенный в Варшаве (Польша). Тут довольно строгие критерии отбора (выбирают лучших из лучших), но также студенты имеют возможность по-

лучить стипендию, покрывающую все расходы – на обучение, жильё, а также ежедневные расходы. Получение такой стипендии позволило мне поехать на учёбу в Натоллин.

Здесь студенты сами выбирают и практически составляют свой куррикулум, и могут изучать предмет интереса с совершенно разных перспектив. Меня всегда интересовали отношения Евросоюза с соседними странами, в особенности, с нашим регионом и нашей страной, экономические, юридические и другие аспекты сотрудничества. Программа в Натоллине включает в себя очень много курсов, связанных с этой темой, что помогло мне углубить свои знания, и в итоге, моя мотивация, подпитанная наличием богатой программы, способствовала тому, что я окончила этот институт с отличием.

В Натоллине учатся студенты со всего мира, в мой академический год обучались студенты из более чем 30-ти стран. Особенностью Колледжа Европы является то, что большая часть профессоров тут – это представители различных структур Евросоюза, профессора, приглашённые из разных ведущих мировых университетов. Колледж Европы не только даёт знания, но также готовит студентов к карьере после учёбы. Для этого проводятся индивидуальные консультации со студентами, приглашаются специалисты, которые устраивают практические семинары, делятся своим опытом. Студенты также могут брать языковые курсы в течение академического года. Помимо этого, программа включает в себя две учебные поездки, которые являются одним из излюбленных элементов для студентов.

Нередко гостями Колледжа являются лица, занимающие высокие

посты, президенты или другие официальные лица, послы и т.д. Не могу не подчеркнуть и очень интересную, насыщенную студенческую жизнь в Натоллине. Обучение со студентами из разных уголков мира даёт возможность узнавать новые культуры, развивает навыки общения в международной среде. Студенты в Колледже обычно полны энтузиазма, интересных идей, которые Колледж помогает им воплотить в реальность. Во время учёбы, будучи координатором одного из студенческих сообществ, я сама организовывала учебные визиты студентов в расположенные в Варшаве офисы таких международных организаций, как Frontex, ODIHR (одна из структур ОБСЕ).

Любовь к музыке привела меня к участию в хоре в Натоллине. Помню, как готовясь к представлению Азербайджана на дне стран Южного Кавказа в Натоллине, предложила нашему хору спеть песню группы «Qaya» «Eу həyat, san nə qəribəsən». Эта песня сразу же полюбилась нашим студентам. Было очень трогательно петь её вместе со студентами из Германии, Франции, Италии, Украины, Польши и др. стран.

Говорят, что попав в Натоллин, фактически никогда с ним не расстаешься. Так же получилось и в моём случае. Ближе к концу моей учёбы в Натоллине, появилась вакансия в Академической Администрации, и мне предложили остаться здесь работать. Вот уже четвертый год я работаю здесь на должности старшего административного ассистента. Моя работа включает организацию учёбы, коммуникацию с профессорами и составление графика расписания занятий, приготовления официальных документов для студентов и прочие функции. Наряду с этим,

каждый год я провожу презентации для студентов из Азербайджана и Грузии, делюсь с ними информацией о программах в Колледже Европы, о стипендиях для студентов из обеих стран.

Изучение польского языка помогает мне общаться с местными людьми, понимать их культуру, традиции. Несмотря на множество различий между нашими странами, бывает интересно подмечать для себя и определённые сходства, например, в каких-либо семейных традициях. В Польше есть традиция собираться всей семьёй (несколько поколений) на воскресный обед, по особым дням, праздникам. Как-то раз мои коллеги пригласили меня на такой семейный обед, который отчасти напомнил мне наши кавказские семейные застолья. Конечно, жить тут одной, вдали от родных и близких нелегко, особенно это ощутилось в период пандемии. Однако я рада профессиональным возможностям, которые открылись для меня. Кроме того, мне приятно представлять здесь свою страну, свой народ. Нередко мои знакомые, коллеги в Польше интересуются, откуда я родом, и я с удовольствием рассказываю им об Азербайджане, наших людях и нашей культуре, о Баку, где я выросла, о Кусарах, откуда родом мои родители, и где я проводила почти каждое лето. Я также рассказываю им, что по происхождению являюсь лезгинкой, что вызывает у них огромное любопытство, и конечно же, они просят меня рассказать побольше о нашем народе, что я и делаю с большой радостью.

Хотелось бы кстати подметить, что большой популярностью среди иностранцев пользуются видеоблоги, созданные лезгинской семьёй из села Гиль – Country Life Vlog, и лезгином из села Гамарван – Wilderness Cooking.

Возвращаясь к теме магистратуры в Колледже Европы, хочется выразить надежду, что большее количество студентов из Азербайджана воспользуется такой уникальной возможностью и будет получать обучение в нашем институте. Уверена, что у нас очень много талантливой, умной молодёжи, способной достичь успехов во многих ведущих университетах Европы и всего мира. В свою очередь, я с огромным удовольствием поделилась бы подробной информацией о Колледже Европы, о программе, критериях отбора, стипендиях с нашей лезгинской молодёжью, читателями газеты «Самур», и буду очень надеяться увидеть вас среди наших студентов в последующие годы.

От редакции: Газета «Самур» готовится к онлайн встрече с Наргиз Абдуллаевой с лезгинской молодежью. Желающие участвовать могут связаться с нами по телефону: 012 432 92 17

KÖNLÜM BAHAR İSTƏYİR

Xutra Ramazan

Şair Xutra Ramazan (Xutrəyev Ramazan Mahama oğlu) 1948-ci ildə Balakən rayonunda anadan olmuşdur. Orta təhsilini doğulduğu Qabaqçöl kəndində almış, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun fizika-riyaziyyat fakültəsini bitirmişdir.

Balakən I sayılı orta məktəbində riyaziyyat müəllimi işləmiş, məktəb direktoru vəzi-fəsində çalışmışdır. Avar və Azərbaycan dillərində şeirlər yazır. Onun dərin mənalı şeirləri lirikası və obrazlılığı ilə yadda qalır: “Könlüm bahar istəyir”, “Gecikən nəğmələrim”, “Səadətə apar bizi”, “Əbədi, dönməzdir istiqlalımız”, “Qoruyaq dünyamızı” kitablarının müəllifidir. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür. Fəal ədəbi və ictimai fəaliyyətinə görə Mahmud Kəşqəri adına Beynəlxalq Fondun mükafatına layiq görülmüşdür. “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 ilyi” medalı ilə təltif olunmuşdur.

Sənə and verə-verə
Yaşayım, yanım-yanım.
Mənim əzəl beşiyim,
Mənim axır ünvanım,
Ay mənim Balakənim.

AYRILARMI?

Biri şərqin qapısı,
Biri qərbin qapısı,
Tamıbdır Qafqazı
Cahana hər bir zaman,
Azərbaycan, Dağıstan.

Biri güneyə bəzək,
Biri quzeyə bəzək,
Qafqaz sizə ana tək,
İki doğma qardaşsan,
Azərbaycan, Dağıstan.

Biri zirvədən su alır
Göy Sulak, gözəl Samur,
Bir günəşdən nur əmir
Mavi Xəzər qoynundan
Azərbaycan, Dağıstan.

Dağların əzəmətli,
Düzlərin bərkətli,
Oğlun, qızın qamətli,
Mənəm hüsnünə heyran,
Azərbaycan, Dağıstan.

Avar ilə azəri
Birdir əzəldən bəri.
Adlayıb tarixləri
Çıxıb hər imtahandan
Azərbaycan, Dağıstan.

Sərhədlər ayırsa da,
Bədnüyyətlər varsa da,
Ayrılarını dünyada
Ürəkləri bir vuran
Azərbaycan, Dağıstan.

UNUTMA

Oğul, kimə qalıb ömrün baharı?
Sərt qışı var, dumam var, unutma.
Bu həyatda gözüaçaq ol, bari,
Yaxşısı var, yamanı var, unutma.

Çox inanıb uyma hər şirin dilə,
Xırmanını sovurma heçdən yelə,
Öz ağlının xəlbirində ələklə,
Saf dəni var, samanı var, unutma.

Bizə qalan etibarsız dövrəndi,
Xəbəslərin nə vüqarı, nə andı?
Kim aldadır, kim aldanır, amandı,
Tülküsi var, aslanı var, unutma.

Hərcahilik mərd oğula yaraşmaz,
Hər cahıldan, hər qoçaqdan kar aşmaz.
Bala sərcə zirvələrdə dolaşmaz,
Yüksəyin öz tərlanı var, unutma.

Xudbinlərin qəlbi, gözü dar olar,
Comərd yaşa, tale sənə yar olar,
Nəsbinsə şöhrət ilə var olar,
Vədəsi var, zamanı var, unutma.

EL QIZI

Şagirdim olmuş Asiyat Tinayevaya

Ürəyində bulaq kimi qaynayır
Elə bağlı duyğuları bu qızın.
Ömrünün hər mənasında yaşayır
Saf niyyəti, düz ilqarı bu qızın.

Fitrətini haqdan alıb, haqladır,
Məsləkini xalqdan alıb, xalqladır,
Qəlbi, canı, ruhu bu torpaqdadır,
Car-Balakən iftixarı bu qızın.

Güvəndikcə hünərinə, gücünə,
El kökünə, el dilinə, sözüne
Səxavətlə açılıbdır üzünə
Böyük elmin qarıları bu qızın.

Şagirdimdi bir vaxt, çıxmaz yadımdan,
Şeiriyətdi qəlbi uşaq yaşından.
İrəlidi indi yaşadlarından, –
Qönçələnin arzuları bu qızın.

Mələklərin arasından gəlibdi,
Gül çöhrəsi ipəkdən də zərifdi,
Ürəyini millətə veribdi,
Türk elidi tacıları bu qızın!

ÇİÇƏK SEVGİSİ

Bilmirəm bu halət nədir, nədəndir,
Elə hey yazıram güldən, çiçəkdən.
Bəlkə də sevdalı ürəyimdəndir,
Bir belə vurğunam çiçəklərə mən.

Bu xumar baxışlı çiçəklər mənə
Salıb haləsini, çıxıb bilmirəm.
İlk eşqə mübtəla növcəvan kimi
Bir özgə gözələ baxa bilmirəm.

Gecə çiçək girir yuxularıma,
Gözümü açandan çiçək götürəm.
Gül verə bilməsəm bir gün yarım,
O gün pərişanam, mütəəssirəm.

Ruha nə xoş gəlir gül rayihəsi –
Bu məhrəm duyğular, bu ülvi hisslər.
Gözəldir quş səsi, çiçək nəfəsi,
Duymağı, sevməyi bacarsan əgər.

Mənim gözlərimdə səma da, yer də
Çiçək rəngindədir – düşünürəm mən.
Göy qurşağındakı nəfis rənglər də
Hərəsi bir çiçək rəngimi görən?

Duyğusuz sinədir çiçəksiz çöl də.
Çiçəkli çəməndə axtarın mənə.
Mənim əzizlərim, son mənzilə də
Çiçək karvanıyla aparın mənə.

BALAKƏNİM

Məğrur-məğrur dağların
Kürəyimdi, arxamdı.
Nəğmə dolu düzlərin
Ürəyimə ilhamdı
Ay manim Balakənim.

Çiçək-çiçək sinəni
Qarış-qarış dolannam,
Sellərində yuyunub,
Yellərində darannam,
Ay mənim Balakənim.

Qollarımı qoynuna
Geniş-geniş açaram.
Doğma ana-balatək
Sənə qucaqlaşaram,
Ay mənim Balakənim.

Ərənlərin yurd yeri.
Gözəlliklər məskəni,
Adın dillər əzbəri
Necə sevməyim səni,
Ay mənim Balakənim.

Mənim könül baharım,
Solmayan gülzarımsan,
Fəxrəm, şanı, vüqarım
Tükənməyən varımsan,
Ay mənim Balakənim.

САВАДСУЗВИЛИН МИФ

Большевикри Совет гьукумат аради гьайила Россиядин империяди кьадар-диз тмил халкьарикай туькьурнавай савадсузвилин мифдикай гегьеншидиз менфят кьачунай. И миф Дагьустандизни талукьарнавай. Абуру лугьузвайвал, гуя инкьилабдал кьведалди ина яшамеш жезвай халкьар кьил-кьилди савадсуз тир кьван. Дагьустанда кьелнавай ксар бажагьат жагьидай. Совет гьукуматди савадсузвал арадай акьудна, вириниз илимдин нур хьичирна. Са гафни авачиз, агьалийрив кьелиз тун, абур савадлу авун патал Совет гьукуматди гзаф крар кьилиз акьудна. Ингье им акь лагьай чьал туш хьи, большевик-кар кьведалди Дагьустанда савадлу ксар авачир, ина кьел-кьхин вуч ятга чизвачир.

И месэладихь авсиятда гьеле алатай асирдин 90-йисара Дагьустандин вилик-кьилик кьвай ксари чпин наразивилер кьалурнай. Абуру Совет гьукуматдал кьведалди Дагьустанда кьел-кьхин, милли эдебият, кьелнавай савадлу ксар хьайиди туш лугьузвайбуруз вижевай жавабар ганай. Тарихчийри, чьалахь, эдебиятдихь гелкьезвай ксари юкьван виш йисара ва адалай инихь яшамеш хьайи Дагьустандин лезги, авар, дарги, лак халкьарин, гьакь-ни маса халкьарин гьикьван алимар, шаирар, кьелнавай машгьур ксар винел акьудна. Тек са чи сейли алим Гьасан Алкьвадарвиди вичин «Асари Дагьустан» ктабда тьварар кьуввай алимарни шаирар рикьел хкун бес я.

XIX виш йисан машгьур алим П.К.Услара хьсандиз лагьанай: «Эгер илимлувилинни чирвилерин дережадиз халкьдин вичин кьадардиз килигна адахь авай мектебрин кьадар-

далди кьимет гайитга, дагьвиар Европадин гзаф миллетрилай вилик кьва». Профессор Покровскиди кььенай: «Кььядин хур хьиз хкатнавай и чка Кььяфкьаздин виридалай-ни савадлу чка тир. Дагьустанди вири рагь-экьечьидай патан Кььяфкьаз савадлу ксаралди, араб чьалан пешекаралди, гьафизралди, кьазийралди таьминарзавай» (Килиг: Покровский М.Н. Дипломатия и войны царской России в XIX столетии. М., 1924, стр. 209).

Профессор Магомед Абдуллаев кьиле аваз алимри тухвай ахтармишунрай малум хьайивал, XIX виш йисан эхирра Дагьустанда агьалийрин 22 процент савадлу тир (Килиг: Профессор Магомед Абдуллаев. Арабо-мусульманские традиции в Дагестане. Жур. Мусульманская цивилизация, №1, 1994, стр. 34). Бес савадсузвилин миф вучиз арадал гьанай? И суалдиз дагьустанви алим Гьасан Курухова икь жаваб ганай: «Дагьустандин халкьар савадсуз, кьулухь галамуькьнавайбуру тир лагьай миф урус пачагьдин генералри арадал гьанай. Гьа идалди абуруз чпи Дагьустанда авур вагьшивилер чьунухьариз кьанзавай. Советрин тоталитар режимди чи халкьар муьтубьгарун патал и мифдикай генани гегьеншидиз менфят кьачуна. Милли интеллигенция репрессия-дик кутуна тергна. Цийи медениятдиз акси я лагьана Кумухьдал, Хунзахьдал, Ахцегьа виш йисаралди мискьинра ва медресайра хвенвай ктабар цьай яна кана. Алим Гьалиб Садыкьиди лагьайвал, и вагьшивал себеб яз Дагьустанди агьзурралди кьиметлу ва надир ктабар кьадарна.

Им тмил хьиз хьана Советрин кьурулушди

Дагьустан са нефесда савадсузрин макандиз элкьурна. Чкадин халкьариз араб графика кьадагьа авуна. Гьа идалди дагьвиар савадсузрин кьватгалдиз элкьурна. Цуд йисалай латин графикани арадай акьудна. Дагьвиар кьвед лагьай гьилера савадсузарна. Идалай кьулухь дагьустанвиар савадсузбуру тир лагьана илимдин кьвалахар кьиз туна» (Килиг: Гасан Курухов. На страже мёртвых мифов. Жур. Советский Дагестан, №4, 1990, стр. 24-31).

За и месэла дуьшуьшдай рикьел хкизвач. Вучиз ятлани чи йикьарани савадсузвилин мифдин пад хуьзвай ксар пайда жезва. Абуру чпин макьалайра большевикрин фикирар тикрар хьийизва. Зал ихьтин лезги авторрин макьалайри гьалтзава. Яраб абуруз чун гьихьтин девирда яшамеш жезватга чизвач жал? Я тахьайтга, жуван халкьдин тарихар чизвач лугьуз икь кьивзватга? Гьар гьикь ятлани, чи газетринни журналрин чинра ихьтин мифариз рехь гана кьанзавач. Халкьарин тарихдикайни уьмуьрдикай авайвал кььена кьанзава.

Тамилла БЕКЕРОВА,
Дагьустан Республикадин
Дербент шегьер,
муаллим

ОБ УМЕ

Первым ключом мудрости является постоянное и частое вопрошание.

П. Абеляр.

Печальная судьба не с неба сваливается, а рождается от человеческой глупости.

Л. Альберти.

Заблуждение высокого духа поучительнее, чем непогрешимость посредственности.

Л. Берне.

Каждый человек имеет право быть дураком, против этого ничего сказать нельзя, но и правом надо пользоваться с некоторой умеренностью.

Л. Берне.

Образование есть то, что мудрецу открывает, а от глупого скрывает недостаточность его знаний.

А. Бирс.

Прислушайся к упреку дурака! Это для тебя королевский титул.

У. Блейк.

Мудрец велик и в маленьких вещах; бездельник мал и в самых великих.

П. Буаст.

Мало проку в живом уме, если он неверен; достоинство часов не в скором, а в верном ходе.

Л. Вовенарг.

“САМУРДИН” МЕКТЕБ

XVIII ВИШ ЙИСАН АЛИМАРНИ ШАИРАР

XVIII асирди лезги халкъдиз цу-дралди машгур алимар ва шаирар бахшна. Сейли алимрикай чаз агъадихъ галайбурун тварар ва эсерар малум я: Исмаил Шиназви. Ам неинки Къафкъазада, гъакъни къецепатан гзаф ульквейра Чехи астрономрикай сад хъиз машгур тир. Ада астрономиядиз талукъ са шумуд ктаб кхъ-най. Гьетерин гъакъиндай адан ктаб араб ульквейрани малум тир.

Али ибн Садикъ Дагъустани. И кас Чехи философ ва математик тир. Демешкдин университетда тарсар гузвай вахтунда адан са шумуд ктаб чапдай акъатнай ва а ктабар Сириядин архивра исятдани ама. Али Дагъустани 1784-йисуз Демешкда рагметдиз фена.

Араб ульквейриз фена ана машгур хъайи лезги алимрикай сад Али ибн Ибрагъим Дагъустани я. Вичин яшар 40-дав агакъайла Мединадиз феи Али ибн Ибрагъим Дагъустаниди ина тарсар ганай ва Рагъкъедаидай паган алимрин арада махсус чка къунай. Мединада адан “Мугъиммат ал-маариф”, “Далил аз-Заирин ва Анис ал-манасик”, “Акс ал-магалиб”, “Машари ал-Бирр ва ал игъсан фи манакиб Али Усман” тварар алай эсерар алимрин гилерай-гилериз фенай. Алиди Мединада вичин дуьнья дегишарна.

Туьркияда машгур хъайи чи алимрин сиягъда Ибрагъим эфенди Куьревидин тварни ава. Тарихдин чешмейра къалурнавайвал, ам 1748-йисуз Туьркиядиз

атанай. Чехи алимди Фатигъ медресада тарсар ганай, гуьгъуьнлай ам Алеппода, Демешкда ва Меккеда къилин къази хъанай. Са береди Ибрагъим эфендидай тарсар къачур ахцегъви Рагъманкъули Агъадини вичин Келун Туьркияда давамарнай.

И улькведа хъайи мадни са машгур лезги алимдин твар малум я: Худатви Уьмер. И кас Туьркияда шариятдин суддин къил ва межлисдин къил хъанай. А вахтунда чи машгур астроном Али Мегъамед Дербентвини Туьркияда хъанай ва гуьгъуьнлай ам вичин хайи ватандиз хтанай.

XVIII виш йисан машгур лезги алимрин жергедик гъакъни Мегъамед Эмин Ерсиви, Саид Хачмазви, Куьрагъви Юсуф, Шиназви Саид эфенди, Куьрбан Куьреви, Мегъди Мегъамед эфенди хътин камалэгълиар акатзава. И алимрикай гьарма сад девирдин гзафни-гзаф алакунар авай ксар тир.

Шаиррал гьалтайла, XVIII виш йисуз чакъ абур генани гзаф хъана. Чпи шаирар теснифзавай чалар фикирда куртла, XVIII виш йисан лезги шаирар 6 группадиз пайиз жедя: 1) лезги чалал кхъизвайбу; 2) араб чалал кхъизвайбу; 3) лезги, араб ва фарс чалал кхъизвайбу; 4) лезги, араб, фарс ва туьрк чалал кхъизвайбу; 5) лезги ва азербайжан чалал кхъизвайбу; 6) азербайжан чалал кхъизвайбу.

Чек са хуьрай тир Сефил Мегъамеда ва Сефил Халила маса чалалар яратмишзавай. Сефил Мегъамеда анжах азербайжан, Сефил Халила азербайжан, араб ва фарс

чалалар шириар теснифнай. Мискискави Лейли ханумди вичин шириар къуд чалал: лезги, араб, фарс ва туьрк чалалар кхъ-най. Гъакъни Мирза Али ал-Ахты ва Саид Агъмед къуд чалал кхъизвай шаиррик акатзава. Лезги ва азербайжан чалалар яратмишай Лезги Агъмед гьам лезгийрин, гьамни Азербайжандин эдебиятда машгур ашукъ-шаир хъиз гьатна. Чпин эсерар анжах лезги чалал теснифай Ихрек Режеб, Ялцугъ Эмин, Куьбхуьр Саид хътин шаирар халкъдин арада гзафни-гзаф машгур хъанай.

Къедалди чпин уьмуьрдикай ва яратмишунрай са къадар малуматар гъилик авун мумкин хъанвай XVIII виш йисан лезги шаирар агъадихъ галайбурун я: Цилингви Букла (Абукар), Ихрек Режеб, Ялцугъ Эмин, Лезги Агъмед, Саид Агъмед, Лейли ханум, Ахцегъ Назим, Мирза Али, Агъмед ал-Ахты, Рухун Али, Ахцегъви Закир, Малла Куьрбан Куьреви, Сефил Халил, Сефил Мегъамед, Муьшкурви Серфинат, Ашукъ Шаид, Бакри эфенди Мишлешви, Саид Хачмазви, Куьбхуьр Саид.

И шаиррикай гьар садак гзаф девлетлу ирс хъанва. Гъайиф къедаид кар ам я хъи, къедалди абурун ирс авайвал чириз хъанвач. Чпин яратмишунрин гъакъиндай халкъдин гегенш къатариз хабар авай шаирри девирдин гъахъсузилер, ханларинни беглерин азгъунвилер, халкъдин залан яшайиш къелемдиз къачунай.

акъизва, къвач юзурайла къил.

И члавуз цуцлудин муказ пехъре къил сухна.

– Я мирес, вун иниз атун хийир яни?

– Къвал квахънава зи. Ам чуьнуьхнавайди вун ятла?

– Ви къвалакай вучзава за? – лагъана хуьрена пехъ. – Ша, за ваз хъсан къвал гъихътинди ятла къалурун.

Къиб рази хъана. Садрани тарциз акъах тавури къиб пехърен тапацдикай галклана са гужалди адан муказ илифна. Цацарикайни

пешерикай раснавай и мугъ акъван векъи, акъван къайи тир хъи, хъипрен вилерал накъвар акъалтна: «Жуван къвалакай ягъанатзавай зи ферсузвал вуч я. Ам къван хъсанди, ам къван иерди авайди туш дуьньяда». Хияллу къиб садлагъана къван хъиз мукай чилел аватна. Килигайтла, гуьлягъ са къванцел аруш хъана вич-вичихъ галаз рахазва.

– Я гуьлягъ, вун нив я? Жув-жуваз рахазвани? – жузуна хъипре.

Къвал алачир къецил къиб акур гуьлягъдин шуькълу вилер дамбулар хъиз хатна.

– Вун ана аватла, бес зун нив рахазва?

Къиб гуьлягъдин патав агатна, векъер чалдайла вичин къвал акуна адаз. Хъипрен хвешивилин и къил, а къил авачир. Ада гуьлягъ къуна вичин гардандал арушна къулерзавай.

– Гуьлягъ даха, вуна заз акъван хвешивиле авуна хъи! Жувазни хабар авачиз зав зи къвал вахкана. Ам садани чуьнуьхнавачир, вацу тухвана иниз гъанвай къван. За гила жуваз хъсанвал авур вири гъайванар хайибур хъиз илифарда.

Хъана-хъанач са къвал алай къиб. Гатун са чими юкъуз адаз вацла сирна-виз клан хъана. Ингъе хъипрен далудал алай къвал акъван ифенвай хъи, вацлун къайи ятарини адаз серинарзавачир. Инихъ-анихъ килигна, садни авачиз акур хъипре вичин къвал хтунна са чехи къванцел эцигна, ахпа вацлун ятара гъахъ хуьвуна сирнавна.

«Вуч хъсан я къезилвал! И ферсуз къвал ялдалди кангур хъанвай юкъвазни регъят жезва зи», – лугъуз далудиз рагъ гузвай ада. Вацлун шурурзавай ванцин гъилий къвал алай хъипрез вичин къвал гъик къванцелай аватна ци тухванатла хабар хъанач.

Тухдалди сирнавна, са вил ахварна къарагъайла вичи тур къвал чкадал аламачиз акур гъайвандик зурзун акатна. «Къвал алачиз зи гъалар гъик хуьрай?» – лагъана заруддаказ шехъна ам.

Ингъе шехъналди крар туькълуьзвачир. «Гъи чуьнуьхгумбатдин кар ятлани, адан япар акъажа за», – лагъана гъатна рекъе.

Атана ам къуьгъурдин къилив. Куьбгъурдик ам акурла хуьруьн акатна. Хъипре жузуна:

– Зи къвал чуьнуьхнавайди вун яни?

– За ви къвалакай вучда, я къиб? Захъ жуван, вижевай, цацар алай къвал ава. Ша за ваз рикл-дуркун гун, – лагъана къуьгъурди адан гардан къурла хъипрей цлугъ акъатна:

– Ви цацарин хъида къван вуч я? Фин зун къвал жагъуриз.

Атана ам севрен къилив. Кичлез-кичлез хабар къуна:

– Сев даха, зи къвал чуьнуьхнавайди вун я тахъуй?

– Ви килиз сер яванани? Вучда за адакай? Ша зи кумада ашукъ, жанавурдин гъи-

ле гъатда вун тахъайтла.

Къиб рази хъана. Фадлай сив къакъуниз авай сев са герендилай ахвариз фена. Ам акъван къевиз ксанвай хъи, хъипрез вич адан кланик акатна шупл жез кичле хъана. Са гужалди анай акъатна рехъ давамарна хъипре. Са герендилай адаз къуьр акуна:

– Я къуьр, зи къвал вуна чуьнуьхнавани?

– Я хванахва, за вучда ви къвалакай? Марф къвадай хъинди я. Ша чи кумадиз,

КЪВАЛ КВАДАРАЙ КЪИБ

МАХ

меки тахъанмаз.

Къуьрен кума шаплайрив ацанвай. Абуракъван авай хъи, хъипрен вилери рапрапзавай. Эхиз тахъана къиб катна анай.

Вацлун агъа къилив агакъайла адан вилик цуцлуд акъатна.

– Цуцлуд баха, вуна зи къвал тухванвани?

– Зи къвал тарцин хъалхъамда авайди я. Ви къвал ана гъакъдани? Заз ам ялдай гужни авач, – лагъана цуцлудди.

Хъипрез шел атана.

– Шехъмир, я къиб, жагъидайди я. Ша вун къе зи къвале амукъ, руфун тухара жуван.

Гъахъна къиб хъалхъамдиз.

– Вун ина гъик гъакъзавайди я? – жузуна ада цуцлудивай. – Гъил юзурайла къвач

РИКІЕЛ ХУЬХ!

ЧИ ИБАРАЯР

Лезги чал ибарайралди девлетлу я. Ибарайри кхъинриз метлебувални иервал гъизва, чал фасагъатлу ийизва. Рахунра ва кхъинра мягъкем ибарайрикай гегеншдиз менфят къачун чал хъсан-диз чир хъунин лишан я. Чи редакциядиз чарар ракъурзавай бязи Келдайбуруни чпин кхъинра ибарайрикай менфят къачузва. Ингъе садбуруз са къадар ибарайрин манаяр авайвал чизвач ва гъавилай гъалатриз рехъ гузва. Келдайбуруз ва редакциядиз чарар ракъурзавайбуруз куьмек паталди чна агъадихъ са бязи мягъкем ибараяр ва абурун манаяр гузва.

Авурди авуна – къевера туна, писвал авуна.

Алидиз хух, дилидиз мух – гъарад са жуьреда гъилиз къачун.

Бишидаз ван хъун – алапатдин кар хъун.

Варар хкатайди – къилел мусибатар атайди.

Вилер алахъун – къизмиш хъун.

Вирида ацазвай кал – вирида алцурурзавай кас.

Вилай къисун – вичел фикир желб авун.

Вири илигиз, цимил килигиз – масадан зегъметдалди къил хуьн.

Гад гарал ракъурун – къвалах тавуна вахт алудун.

Гъилер чуькъуз амукъун – затни авачиз хъун.

Гъеллеяр авун – алцурурун.

Гьерт туьр Гьарун – масад алцуруна къазанжи къачур кас.

Девед хъел – лугъуз тежедай къван пис хъел.

Истивут туьр къек – дяве ийиз кланзавайди.

Керекул ахъаюн – авачир хабарар гун.

Киле тай хъун – инсанди вич къезил, лайихсуз тухун.

Къацума-царума – акъл балугъ хъанвач.

Къуфаран хъун – вичивай вичиз сабурун гуз тахъун.

Къе къилий фин – гъарай-вургъай кутун.

Къил чуькун – ийир-тийир квахъун.

Кларарай акъатун – хъел акатун.

Наргъяр Келун – яргъалди рахана къил алдахарун.

Пар алай деме – зегъметризни азиятриз таб гудай кас.

Пемпе цавуз акъудун – гатун, куькларун.

Рикли цурун – кланз къаних хъун.

Рук къалурун – алцурурун.

Севре сувар – са зат къенят тавуна туьн.

Сиве сав къун – чка атайла рахун тавун.

Синк ягъун – чин-чинал акъвазна алцурурун.

Таб акъурди – лянет хъайиди.

Тал алай чка – дерт.

Фу метел хъун – авур хъсанвал квадарун.

Фуруз аватун – гъам-хажалат члугун.

Хару гатайди – азиятар акурди.

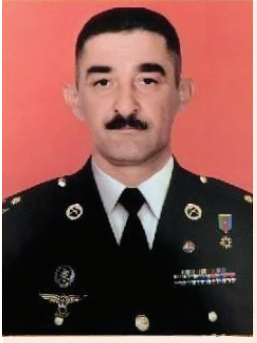
Цаварай фин – уьте фин.

Цегърез салам гун – жува нихъ галаз дуствал ийизватла чир тахъун.

Цуз аватун – къил къалмакъалда гъатун.

Ял таклан хъун – пехилвал авун.

VƏTƏNƏ QOVUŞDU

Uzun illər Vətən həsrəti, doğulub boya-başa çatdığı Qubadlı torpağına qovuşmaq arzusu ilə çırpınan bu igidi, nəhayət, ana yurdu öz qoynuna çəkdi... Bu, son görüş, əbədi ayrılıq oldu.

Ağayev Vüqar Əhməd oğlu 1973-cü ilin mart ayının 4-də Qubadlı rayonunun Xanlıq kəndində anadan olmuşdur. Orta təhsilini Xanlıq kənd orta məktəbində almışdır. 1990-1992-ci illərdə hərbi xidmətdə də elə Qubadlıda olmuşdur. Döyüşlərdə fəal iştirak etmiş və ağır yaralanmışdır. 1-ci Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı olan Vüqar 1992-ci ildə Milli Qəhrəman Əliyev Əliyevin taborunda döyüşmüşdür.

1993-cü ildə Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbinə daxil olan Vüqar həmin dövrdə döyüşlər davam etdiyindən təhsilini yarımçıq qoyaraq vətənin müdafiəsi üçün təkrar ön cəbhəyə yollanmışdır. Komandirlərinin təkidi ilə məktəbə qayıtmış, 5 illik təhsil müddətini 3 ilə tamamlayaraq baş leytenant kimi Naxçıvan qorunmasında xidmətə başlamış, mayor rütbəsinə qədər ucalmışdır. Xidmət dövründə Vüqar Ağayev "Qüsursuz xidmətə görə" 3-cü dərəcəli medalı, "Hərbi xidmətlərə görə" medalı, "Qüsursuz xidmətə görə" 2-ci dərəcəli medalı, "Hərbi xidmətdə fərqlənməyə görə" 3-cü dərəcəli medalı, "Qüsursuz xidmətə görə" 1-ci dərəcəli medalı ilə təltif edilmişdir. 2016-cı ildə Vüqar Ağayev 25 illik xidmətini bəşərə qədər ehtiyata buraxılmışdır.

Doğma yurdu Qubadlıdan məcburi şəkildə köçməli olan Vüqar Ağayevin ən böyük arzusu düşmən tapdağı altında olan Vətən

torpaqlarının azad edilməsi olub. Sentyabrın 27-də 2-ci Qarabağ müharibəsi başlayan kimi Vüqar ordu sıralarına könüllü qatılmaq üçün hərbi kommissarlığa müraciət etmiş, oktyabrın 19-da ordu sıralarına yollanaraq tabor komandiri kimi döyüşlərə qatılmışdır.

Vüqar Ağayev 1 noyabr 2020-ci il tarixində canından çox sevdiyi vətəninə qovuşmuş – doğma Qubadlı torpağında şəhidlik zirvəsinə ucalmışdır. Ölümündən sonra o, "Vətən uğrunda" və "Qubadlının azad olunması uğrunda" medalları ilə təltif edilmişdir. 2020-ci ilin dekabrın 9-da Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə Vüqar Ağayevə ölümündən sonra Azərbaycanın ən ali fərqlənmə dərəcəsi – Vətən müharibəsi Qəhrəmanı adı verilmişdir.

Canından can verərək Vətən uğrunda həlak olan Vüqarın və digər şəhidlərimizin ruhu qarşısında baş əyirik!

Sevda NURALİYEVƏ

ГАФАРГАН

Дербелар	– ципицІрин сорт
Жагъал	– якІун квак
Жалан	– тІваларикай хранвай рак
Жекъи	– вакІан шараг
Загъ	– кьел хътин минерал
ЗакатІ	– дегъре
Закъум	– куьлуь кІус
Зарбахъан	– зарбдиз звердайди
Зибре	– кьиф
Идгъил	– кьурай купІарин цал
Исриф	– кьенят
ИцІи	– кьез квай
Кадгъун	– хъсан хъун
Калиш	– куьлуь крчар алай хеб
КветІекъ	– недай хъчарин сорт
Кигун	– хърак кІарасар кутун
Кукуф	– пичІи кІерец
Къасават	– азаб
Къаф	– далдалух
Къере	– тамун ципицІ
КъеркъетІ	– чиркин, къацІай
Къугъ	– дурна
Къаруш	– жими кьар
КъевечІер	– кьурурзавай фитер
Къежел	– гуьрчек
Къемеш	– кьуватсуз итим
Къидав	– балкІандин азар
КІалум	– куьшуь
КІамбур	– чІехи кесек
КІармутІ	– хъра чранвай силин фу
КІарпІучІ	– гъвечІи кІумп
КІвана	– аскІан итим
КІураг	– масадбурулай аслу кас

ЦІИИ ФИЛЬМ – «КВАХЪАЙ ЙИКЪАРГАН»

Лезги чІалал чІугунвай фильрал рикІ алай хайибуь! И гъилерани чна дидед чІалал фильм КцІар районда арадиз гъана. Адан чара-чара пипІера алай йи-суз чна чІугунвай кадрияь куьне вилив хуьзвайди чаз чизва.

Аялрин уьмуьрдикай ихтилатзавай и фильм Седакъет Керимовадин «Квахъай йикъарган» романдин бинедаллаз туь-кІуьрнава. Вишелай гзаф инсанри рикІ алаз иштиракнавай фильмин монтаждин кІвалахар мукъвара кьилиз акъат-да. Адан гуьгъуьналлаз дубляж арадиз гъида.

Гъа икІ, са тІимил чІавалай куьн ша-дарда чна. Чи фикир 2022-йис алуьк-далди «Гатфарфильм» студиядин кьвед лагъай лезги фильм – «Квахъай йикъарган» квев агакьарун я! И фильмин чи аялринни жегъилрин зурба алакьунар винел акъудда!

Фильмдалди тІимил ама!
Килигиз гъазур хъухъ!

РАЗМЫШЛЕНИЯ ПЕРЕД ПРАЗДНИКОМ

13 ноября – Всемирный день доброты. Этот удивительный праздник возник по инициативе организации «Всемирное движение доброты». Оно объединяет волонтеров и добровольцев из разных стран, которые работают в благотворительных организациях и безвозмездно помогают тем, кто попал в беду.

Но доброта нужна не только тем, кто находится в сложных жизненных обстоятельствах, а всем на свете людям. Идея Всемирного дня доброты состоит в том, чтобы каждому человеку под силу совершать добрые дела и делать счастливее себя и окружающих. Тем более, что для этого надо совсем немного: быть внимательнее к людям, улыбаться им, делать их жизнь легче и приятнее хотя бы в мелочах.

Маленькие добрые дела чаще всего не требуют больших усилий, а эффект производят просто огромный. Причем и на тех, кому они адресованы, и на тех, кто их совершает. Ученые выяснили, что быть веж-

ливым и совершать добрые поступки даже полезно для здоровья! Добрые и отзывчивые люди меньше подвержены сезонным депрессиям, реже страдают от гипертонии, у них хороший иммунитет и чувствуют они себя намного увереннее и счастливее прочих.

Думаете, совершать добрые дела сложно? Ничего подобного! Не обязательно сразу становиться волонтером или спасателем. Просто оглянитесь вокруг и постарайтесь не спешить. Вы увидите, как много мелочей просто просится в вашу копилку добрых дел! Вот только некоторые из идей. Начните прямо сейчас!

- Принесите в офис что-нибудь вкусненькое, чтобы порадовать коллег.
- Подержите зонтик над случайным попутчиком, который мокнет под дождем на переходе, ожидая зеленого света.
- Подвезите кого-то на своем автомобиле бесплатно, если вам все равно по пути.
- Придержите дверь, когда выходите из подъезда или из метро. Идущий за вами че-

ловек оценит вашу заботу.

- Сделайте кормушку для птиц.
- Расскажите маме о том, как вы ее любите.
- Позвоните пожилому родственнику и узнайте, как он себя чувствует.
- Помогите пожилой женщине в супермаркете прочитать сроки годности на продуктах.
- Поделитесь скидкой в магазине.
- Делитесь с друзьями своими полезными контактами, ведь у вас наверняка есть проверенные врачи, юристы или мастера по ремонту всего на свете.
- Когда вы за рулем, пропускайте пешехо-

дов и выезжающие автомобили.

- Притормозите в мокрую погоду, проезжая мимо пешехода, чтобы не забрызгать его.
- Возьмите домой питомца из приюта для животных.
- Не скупитесь на искренние комплименты. Заведите привычку находить, за что похвалить людей.
- Улыбнитесь и пожелайте продавщице в магазине хорошего дня.
- Отдайте вещи, которые пылятся в шкафах, в благотворительный фонд.
- Поговорите с соседом-стариком. Выслушайте его. Пожилые люди очень нуждаются в общении.
- Помогите женщине с ребенком спустить детскую коляску по ступенькам. Или бабушке – подняться с ее ношей по тем же ступенькам.
- Станьте донором – сдайте кровь. Возможно, ваша кровь поможет спасти чью-то жизнь.

САМУР

Баş редактор
Сəдақəт КƏРІМОВА

Redaksiyamızın ünvanı: AZ 1073
Bakı, Mətbuat prospekti,
"Azərbaycan" nəşriyyatı,
3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.
www.samurpress.net
www.sedagetkerimova.com
e-mail:sedagetkerimova@gmail.com

Hesab nömrəsi:
AZ03NA-
BZ0135010000000002944
Azərbaycan Beynəlxalq
Bankı "Mətbuat" şöbəsi
kod 805142
VÖEN 9900001881

Qəzet Azərbaycan
Respublikasının Mətbuat
və İnformasiya Nazirliyində
qeydə alınıb.

Qeydiyyat nömrəsi - 78

İndeks: 5581
Sifariş: 2244
Tiraj: 2000
Tel:(012)432-92-17

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunmuşdur.